

Шумернинг ахоли билан тўлиши тахминан милоддан аввалги 5500–3300 йилларда бошланган бўлиб, у ўзгача, семий ва индоевропа тилларига мансуб бўлмаган шумер тилида сўзлашувчи Ғарбий Осиё халклари томонидан амалга оширилган. Бунинг далиллари шаҳарлар ва дарёлар номларидан келиб чиқади. Шумер цивилизацияси Урук даврида (милоддан аввалги 4-мингйиллик) ривожланган бўлиб, Жемдет Наср ва Илк династия даврларига йўл очган. Эриду, муҳим шумер шаҳри, убайдлик дехконлар, кўчманчи семит чорвадорлар ва боткоклардаги баликчиларнинг маданий уйғунлашуви нуктаси сифатида пайдо бўлган. Ушбу баликчилар эхтимолан шумерларнинг аجدодлари бўлган.

Убайд даври ўзига хос керамик буюмлари билан машҳур бўлиб, улар Месопотамия ва Форс кўрфази бўйлаб тарқалган. Убайд маданияти, эхтимол, шимолий Месопотамиядаги Самарра маданиятидан келиб чиққан бўлиб, унинг йирик кишлоқ ахоли пунктлари, хом гиштдан қурилган уйлари ва Месопотамиядаги илк жамоат ибодатхоналари билан ажралиб туради. Бу даврда кишлоқ хўжалиги, хайвонларни кўлга ўргатиш ва шимолдан келтирилган плуглар ёрдамида шаҳарлашув жараёни бошланган.

Урук даврига ўтиш рангсиз керамикани оммавий ишлаб чиқаришга ўтишни ўз ичига олган. Бу даврда шаҳарларнинг жадал ўсиши, куллар меҳнатидан фойдаланиш ва кенг савдо алоқалари, шунингдек, атрофдаги минтакаларга таъсир кўрсатган. Шумер шаҳарлари эхтимол теократик тизимга эга бўлиб, уларга подшоҳ-рухонийлар ва аёлларни ҳам ўз ичига олган кенгашлар раҳбарлик қилган. Урук даврида чегараланган урушлар қузатилган, шаҳарлар одатда деворлар билан ўралмаган. Урук даврининг охири

(милоддан аввалги тахминан 3200-2900 йиллар) голоцен давридан кейинги Пиора иклим ўзгариши билан мос келади.

Кейинги династия даври одатда милоддан аввалги тахминан 2900—2350 йилларгача давом этган бўлиб, бу вақтда ибодатхона рахбарлигидан дунёвий бошқарувга ўтиш ва Гилгамеш каби тарихий шахсларнинг пайдо бўлиши кузатилган. Бу даврда ёзув ва илк шаҳар-давлатлар пайдо бўлган. Илк династия даври катор шаҳар-давлатларнинг пайдо бўлиши билан тавсифланган бўлиб, улар вақт ўтиши билан ривожланган ва мустахкамланган. Бу ривожланиш Месопотамиянинг катта қисмини биринчи монарх Саргон рахбарлигидаги Аккад империяси остида бирлашишига олиб келган. Сиёсий парчаланишга карамай, Илк династия шаҳар-давлатлари нисбатан ягона моддий маданиятга эга бўлган. Қуйи Месопотамиядаги Урук, Ур, Лагаш, Умма ва Ниппур каби Шумер шаҳарлари жуда қудратли ва таъсирли бўлган. Шимол ва ғарбда эса Киш, Мари, Нагар ва Эбла каби марказлар мавжуд бўлган.

Лагашдан бўлган Эаннатум қиска вақт ичида Шумернинг катта қисмини қамраб олган ва унинг таъсирини унинг чегараларидан ташқарига ҳам таркатган илк империялардан бирини таъсис этган. Илк династия даврида Урук ва Ур каби шаҳар-давлатлар пайдо бўлиб, Саргон рахбарлигидаги Аккад империясига бирлашувга олиб келган. Сиёсий парчаланишга карамай, бу шаҳар-давлатларда умумий моддий маданият мавжуд эди.

Абу Муслим